
This is the **published version** of the article:

Martín Mor, Adrià. «Limbas minorizadas e ativismu lingüísticu in s'acadèmia». *América Crítica*, Vol. 3 Núm. 2 (2019), p. 81-89. DOI 10.13125/americanacritica/3964

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/236912>

under the terms of the license

Adrià Martín-Mor. 2019. “Limbas minorizadas e ativismu lingüísticu in s’acadèmia”. *América Crítica* 3(2): 81-89, ISSN: 2532-6724, DOI: <http://dx.doi.org/10.13125/ameriacritica/3964>.

Abstract

The academia, a place where knowledge and critical thinking is (or should be) produced, has a complex relationship with multilingualism and language diversity. This complexity is far more evident when it comes to minoritised languages. English and, to a lesser extent, other dominant languages of nation states, occupy the role of hegemonic languages of science. However, according to the decolonial school, it must be reminded that the university is the result of historical processes related to colonialism, and this definitely has an impact on the languages it uses. Parallel to this, in the current context of language desertification, the dimension of language rights as human rights is becoming more and more evident. Basing on these premises, this article tries to deepen in the reasons for the low presence of minoritised languages in the academia (teaching, research and dissemination), and provides a framework to identify steps related to the concept of activism that can be taken with the goal of increasing the presence of these languages.

Keywords: multilingualism at the academy; linguistic diversity; minority languages; linguistic rights; linguistic activism

Abstract

S’acadèmia, unu de is logos de produtzione de connoschimentu e – in teoria –, de pensamentu críticu in is sotziedades modernas, tenet in totu su mundu unu raportu cumplessu cun su multilinguismu e cun sa diversidade lingüística. Custa cumplessidade est ancora prus evidente pro su chi pertocat is limbas minorizadas. S’inglesu e, in unu gradu minore, àteras limbas dominantes de istados-natziones, òcupant su rolu de limbas egemònicas de sa sièntzia. Segundu s’iscola decoloniale, però, tocat a cunsiderare chi s’universidade est su resurtadu de protzessos istòricos acapiados a su colonialismu, su chi, pro seguru, tenet influèntzia in is limbas chi impreat. In parallelu, in su cuntestu atuale de desertificatzione lingüística, est semper prus visìbile sa dimensione de is deretos lingüísticos comente deretos umanos. Basende-si in custas premissas, custu articulu chircat de aprofundire is resones de sa presèntzia bàscia de is limbas minorizadas in totu is livellos de s’acadèmia (dotzèntzia, chirca e difusione), e frunit unu marcu pro incarrerare atziones acapiadas a su cuntzetu de ativismu cun s’iscopu de crèschere sa presèntzia de custas limbas.

Palabras clave: multilinguismu in s’acadèmia; diversidade lingüística; limbas minorizadas; deretos lingüísticos; ativismu lingüísticu

Limbas minorizadas e ativismu linguìsticu in s'acadèmia¹

Adrià Martín-Mor

Universitat Autònoma de Barcelona, República Catalana²

“A language that is not taught
is a language that will ultimately vanish”
(UNESCO 2017: 16)

S'acadèmia segundu is decoloniales

Segundu s'iscola de su pensu decoloniale, is universidades de oe sunt su resurtadu de protzessos istòricos de dominatzione chi sunt serbidas a s'isparghimentu de su pensu coloniale. Grosfoguel (2013) identificat bator *epistemitzìdios* (s'istèrminiu de is visiones de su mundu) chi cunditzionant su chi is universidades sunt oe:

contra a sa populatzione de orìgine ebrea e musulmana in sa conchista de Al-Andalus, contra a is populatziones indìgenas in sa conchista de su continente americanu, contra a is africanos furados e fatos iskraos in su continente americanu e contra a is fèminas brusiadas bias cun acusadas de maiargiadoria in Europa³.

Custos eventos istòricos, segundu s'autore, ant privilegiadu una cunformatzione determinada de is universidades. Custu modellu, a pustis, est istadu esportadu in totu su mundu, leende·si in fatu pregiuditziuos otzidentale-tzèntricos. In àteras paràulas, sa manera de comente

¹ Torramus gràtzias a Lisandru Beccu pro sa curretzione de s'articulu.

² S'autore de custu articulu signat comente a tzitadinu de sa República catalana, proclamada dae su Parlamentu de Catalugna, in protesta pro s'arrestu de ativistas e de membros de su guvernu catalanu, e comente a cundenna de sa repressione violenta de s'Istadu ispagnolu contra tzitadinos patzìficos durante e a pustis de su referendum de autodeterminatzione de su primu de ladàmine de su 2017.

³ Is tradutziones de is tzitatziones de custu articulu sunt nostras.

connoschimus oe is universidades diat èssere diferente si is eventos istòricos esserent istados àteros. Podimus ipotizare, duncas, chi fintzas is limbas impreadas dae s'acadèmia sunt acapiadas a cussos eventos istòricos (setzione 3). Aici, in Amèrica comente in Europa, medas limbas minorizadas sunt abarradas in foras de is acadèmias.

Is deretos linguìsticos che a deretos umanos

Is chimbe limbas pròpias de Sardigna (comente reconnòschidas dae sa lege regionale 15/10/1997 n. 26⁴) sunt in perìgulu de estintzione, segundu is datos de is espertos (Martín-Mor 2017). Sa ghia *Language Rights of Linguistic Minorities* de s'Unesco (United Nations Special Rapporteur on minority issues 2017), indirizzata a is autoridades e a is responsàbiles de is políticas pùblicas, incuadrat is deretos linguìsticos de is comunidades minorizadas in s'àmbitu de is deretos umanos, e ddos relatzionat cun cuntzetos comente sa dignidade – artìculu 1 de sa Decraratzione universale de deretos umanos –; sa libertade – de espressione, assòtziu o religione, però fintzas de impreu de sa limba in atividades privadas –; s'ugualidade e sa non-discriminatzione – in is atividades de s'istadu, dae sa limba de comunicatzione de s'amministratzione pùblica a sa de s'educatzione –, e s'identidade – che a su deretu de èssere reconnòschidu dae is autoridades cun su nòmine de preferèntzia o s'impreu de is limbas minorizadas in s'odonomàstica (2017: 6). Sunt de importu in manera particolare is inditos chi sa ghia frunit pro s'implementatzione de políticas linguìsticas in contu de sa formatzione “in totu is livellos de s'educatzione pùblica, dae s'asilu nidu a s'universidade” (2017: 16), sende chi s'educatzione est “su deretu linguìsticu tzentrale de is minorias”, e in prus est “fundamentale pro su mantenimentu de sa diversidade linguìstica”. In custa òtica, s'assèntzia de is limbas minorizadas in s'educatzione diat pòdere èssere cunsiderada un'abbandonu dae parte de is istados de is còmpitos chi ddis pertocant in contu de sa protetzione de is limbas (cfr Maxia 2017: 32).

⁴ <http://www.regione.sardegna.it/j/v/86?v=9&c=72&file=1997026>.

Is limbas de s'iscièntzia

Segundu sa lingüística moderna, totu is limbas sunt vàlidas che pare pro totu is iscopos de sa vida (e, duncas, fintzas pro fàghere iscièntzia). Custa visione iscientífica cuntrastat cun sa visione egemònica, meda prus *pragmàtica*, de is sotziedades nostras, a dae chi assugetat sa subravivèntzia de is limbas a s'iscopu comunicativu issoro e arribat fintzas a giustificare su cuntestu atuale de desertificatzione lingüística in favore de una pretesa fatzilidade in sa comunicatzione mundiale. Custa visione *pragmàtica*, diat pòdere èssere acapiada a cuntzetos che a su capitalismu⁵ o a su natzionalismu e a s'imperialismu lingüísticos (Moreno Cabrera 2014; Comellas 2006)⁶. Sa visione *pragmàtica* est difusa meda fintzas in s'àmbitu acadèmicu; s'inglesu est devènnidu sa limba belle esclusiva de s'iscièntzia (Ribeiro e Escobar 2018), e difatis s'esistèntzia de manifestos pro su multilinguismu in sa chirca dimustrat cussa egemonia⁷. Lassende a un'ala is intentos de decolonizatzione de su cuntzetu de multilinguismu (Phipps 2019), podimus assùmere chi, si fintzas limbas de istadu (e duncas limbas egemònicas, dominantes) cuntèstant sa primatzia de s'inglesu comente limba de s'iscièntzia, is limbas minorizadas (cun bisòngios meda prus urgentes de is limbas de istadu) diant pòdere beneficiare meda de políticas chi garantint sa no-discriminatzione e s'ugualidade de oportunitades.

Duncas, si totu is limbas sunt vàlidas, is resones de s'assèntzia de tzertas limbas in àmbitos ispetzìficos no depent èssere chircadas in sa naturalesa de is limbas, ma depent èssere atribuidas a fatores políticos. Difatis, aici comente Grosfoguel chistionat de s'istitutzione universitària che a su resurtadu de

⁵ Comente narat Wa Thiong'o: "In unu cuntestu econòmicu e politicu sotzialista, s'isvilupu de is limbas ètnicas no diat èssere dannosu pro s'unidade e pro sa cussèntzia natzionale. Ddu est isceti in un'iscenàriu capitalista cumpetitivu in ue is interessos cunfrontados isfrutant is diferèntzias lingüísticas ètnicas e regionales" (Wa Thiong'o 1972: 16-17). S'autore at aprofundidu is chistiones de limba e de decolonizatzione in Wa Thiong'o (2005).

⁶ In cuntraposizione, esistint is cuntzetos de *ecologia lingüística*, *sostenibilidadade lingüística*, *deretos lingüísticos* etc. (Bastardas Boada 2016).

⁷ <https://www.helsinki-initiative.org/>.

protzessos istòricos ratzistas, maschilistas e de conchista, tocat a tènnere in cunsideru si s'acadèmia siat istada un'aina a su servitziu de is políticas natzionalistas de is istados-natzione. In àteras paràulas, si su cuntzetu “un’istadu, una limba” diat pòdere èssere divènnidu in s’àmbitu acadèmicu “un’acadèmia, una limba”.

Est craru, però, chi custa visione *pragmàtica* privilègiat s’egemonia de is limbas dominantes e, pro cunsighèntzia, fintzas in s’àmbitu linguìsticu, favoresset is faeddadores de cussas limbas dominantes⁸. In prus, si atzetamus chi sa visione *pragmàtica* de is limbas, presentada a s’ispissu cun pretensione de neutralidade, siat egemònica in s’universidade attuale, no est istranu chi sa positzione de is faeddadores de limbas minorizadas siat cumprèndida comente sugetiva e partziale, comente chi isceti custos tennerent un’interessu personale in sa defensa de sa limba pròpia (e no is faeddadores de limbas egemònicas). In un’òtica prus alliniada cun is cuntzetos presentados in custu articulu, is faeddadores de limbas minorizadas diant èssere pertzepidos imbetzes che a agentes essentziales in s’amparu de sa diversidade linguística in s’àmbitu ispetzializadu.

Sa presèntzia de is limbas minorizadas in s’acadèmia est a s’ispissu residuale: sunt assentes dae s’insegnamentu e benint esclùidas in manera sistemàtica dae sa difusione e dae sa chirca, si no comente ogetu de istùdiu e pagu bortas comente limba veicolare. In su casu de is limbas de Sardigna, sunt etzetziones nòdidas su letoradu de limba sarda, abertu de reghente in s’Universidade de Casteddu, vàrias tesis lèghidas in sardu⁹, e càtedras de catalanu. Una de is esperièntzias prus interessantes, dae su puntu de vista de su multilinguismu in Sardigna, est istadu su Master de

⁸ Pro cunsighèntzia, si podet ipotizare chi custos faeddadores de limbas dominantes divenint sugetos privilegiados. Lassamus, però, custa discussione pro un’àtera occasione, in pare cun su raportu de custos sugetos cun su cuntzetu de *unexamined privileges* chi, segundu Arredondo, Tovar-Blank e Parham (2008: 265), cumparet cando custos “no faghent inventàriu de is oportunidades chi ant collidu gràtzias a su patrimoniu culturale, status professionale, gènere, e àteras caraterísticas de s’identidade personale chi portant una connotazione de podere”.

⁹ Comente cussas de Lisandru Beccu e Càminu Pintore, chi ant retzidu su prèmiu Max Leopold Wagner (<https://bit.ly/2TzZpZe>).

Tradutzione e Comunicatzione in limba sarda, coorganizadu dae su Cunsòrtziu Universitàriu de sa Sardigna Tzentrale e s'Universitat Autònoma de Barcelona¹⁰.

In custu cuntestu pragmàticu, pregiuditziale e diglòssicu, e sena sutavalutare is isfortzos individuales o colletivos chi siant gai in atu¹¹, cale est s'ispàtziu chi podet ocupare s'ativismu linguìsticu? Cale rolu podet assumere su settore de s'acadèmia chi, mancari no siat dispostu oe a cuntribuire cun s'ativismu linguìsticu, podet èssere cunsideradu alleadu? Cales fatores de resistèntzia s'ant a agatare intre is faeddadores de is limbas egemònicas, e cales istراتيجias si podent impreare pro crèschere sa presèntzia de is limbas minorizadas? In manera prus generale, est possibile un'àteru modellu de acadèmia, chi punnet a su multilinguismu e a su rispetu de sa diversidade linguìstica? Cale est su sentidu de fàghere iscièntzia in quechua, navajo o sardu? Pro ddu nàrrere a sa manera de s'iscola decoloniale (de Sousa Santos 2018), est possibile a Vinculare, tràmite s'ativismu linguìsticu, sa produtzione de connoschimentos a s'emantzipatzione de is pòpulos?

Creschende sa visibilidade de is limbas minorizadas

Su chi sighit est un'elencu de atziones, pagu prus o mancu acapiadas a su cuntzetu de ativismu, indiritzadas a promòvere sa presèntzia de is limbas minorizadas, in s'acadèmia in Sardigna comente in aterue, e podent èssere classificadas in atziones de promotzione (a su livellu de sa pianificatzione) e de ativismu (a is livellos individuales e colletivos)¹². In lìnia cun su chi amus espostu in sa setzione 2, s'obietivu de custas atziones no est tantu su de acumprire un'atu comunicativu ispetzìficu, ma su de crèschere sa presèntzia e sa visibilidade de custas limbas.

¹⁰ Su situ web est ancora a disponimentu: <http://www.tradumatica.net/sardigna/>.

¹¹ Bìdere su panel 'Ìscola e universidade' de s'Acordu (2018). In su cuntestu sardu, b'at esperièntzias de rilievu che a s'insegnamentu de sa limba tràmite letores de limba mama o progetos de chirca cun finantziamentu pùblicu (Mura e Virdis 2015).

¹² Calicuna de custas atziones sunt gai istadas postas in pràtica dae membros de s'acadèmia; ddas iscriimus inoghe pro nde fàghere difusione.

A su primu livellu tocat a fàghere torrare visìbile su chi esistit gai: is faeddadores nativos de is limbas minorizadas (istudiantes, professores, personale de s'amministratzione) depent èssere liberos de (e incoragiados a) impreare sa limba issoro in totu is cuntostos possìbiles (insegnamentu, chirca, difusione e comunicatzione), tràmite su reconnoschimentu de custas pessones che a suetos de connoschèntzias in protzessu de estintzione. Custu podet èssere fatu tràmite campagnas de comunicatzione, però fintzas pro mèdiu de s'organizatzione (e de su reconnoschimentu che a insegnamentu ufiziale) de cursos de insubordinatzione linguística (Ferrer i Gironès 1990), chi crescant sa seguresa de is faeddadores e duncas sa visibilitade de is limbas issoro. In custu sentidu, is atziones de insubordinatzione e disubbidientzia, incuadradas in is andamentos de is deretos linguísticos, podent contribuire a su logru de custos reconnoschimentos.

In s'àmbitu de sa gestione, in pare cun políticas de sensibilizatzione (visibilizatzione pública de is limbas in s'universidade, favorèssere ispàtzios pro is faeddadores de cussas limbas, fàghere intrare custos argumentos in su dibàtidu acadèmicu pro mèdiu de s'iscàmbiu de ideas cun realidades e cun problemàticas sìbiles etc.), is limbas minorizadas podent bènnere impreadas a livellu istituzionale. In custu sentidu, tocat a nàrrere chi, a su mancu in s'isfera eletrònica, parte de is isfortzos sunt gai istados fatos: difatis, esistint gai programmas meda bortados in sardu (Linux, OmegaT, Telegram etc.) e in àteras limbas de Sardigna (Martín-Mor 2017). Is àmbitos de detzisione universitàrios (retoradu, però fintzas dipartimentos e personale dotzente a tìtulu individuale) podent privilegiare s'impreu de custos programmas o de àteros cun lissèntzias liberas, gai chi cunsentint de ddos bortare in manera lìbera. In parallelu, si podet sustènnere is istudiantes a partetzipare in sa tradutzione de custos programmas, pro mèdiu de tirotzìnios, tesis de làurea, prèmios, artìculos iscientìficos, reconnoschimentu de crèditos etc., e in collaboratzione cun profesionales o grupos de tradutores voluntàrios (Martín-Mor 2016). Toccat de regordare puru chi esistit gai unu tradutore automàticu pro sa limba

sarda (Tyers *et al.* 2017)¹³, chi si diat pòdere impreare pro frunire tradu-
tiones grezas (sena post-editzione) de sitos web in sardu.

In s'àmbitu de s'iscientzia, is dipartimentos podent inclùdere in is lì-
nias de chirca is limbas siat che a ogetu chi a aina de chirca, e in prus a
crèschere sa visibìlidade de sa limba tràmite s'organizatzione de cunven-
tiones, sa publicatzione de ghias de cursos e de artìculos¹⁴ o tràmite
s'impreu de programmas in sardu¹⁵. In parallelu, tocat a donare difusione
a totu custas atziones e a frunire formatzione in cussas limbas.

Bibliografia

Acordu. 2018. *Sa dòpia ferta. Limba sarda e dependèntzia de sa Sardigna: un'informe*. Casteddu: Condaghes.

Arredondo, Patricia, Tovar-Blank, Zoila G., Parham, Thomas A. 2008. "Challenges and promises of becoming a culturally competent counselor in a sociopolitical era of change and empowerment". *Journal of Counseling & Development* 86(3): 261-68.

Bastardas Boada, Albert. 2016. "Ecología lingüística y lenguas minorizadas: Algunas notas sobre el desarrollo del campo". In *53 reflexiones sobre aspectos de la fonética y otros temas de lingüística*, edited by Ana M. Fernández Planas, 449–58. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Comellas, Pere. 2006. *Contra l'imperialisme lingüístic: A favor de la linguodiversitat*. Barcelona: Edicions la Campana.

de Sousa Santos, Boaventura. 2018. *Construindo as epistemologias do sul*:

¹³ Apertium: <https://www.apertium.org/index.srd.html?dir=ita-srd>.

¹⁴ Custu nùmeru de *América Crítica* est unu esempru craru de comentu si podet fàghere intrare sa limba sarda in sa dibata acadèmica dae un'òtica multidisciplinare.

¹⁵ Sa proposta de Martín-Mor, Piqué e Sánchez-Gijón (2015) ammustrat un'esempru de collaboratzione intre progetos de programmas liberos, personale dotzente, istudiantes e dipartimentos. In s'ispetizficu, is istudiantes ant bortadu a su catalanu su programma de gestione de revistas ufitziale de s'Universitat Autònoma de Barcelona, Open Journal System, impreadu dae prus de noe mìa revistas acadèmicas in su mundu (<https://pkp.sfu.ca/ojs/ojs-usage/ojs-stats/>).

Para um pensamento alternativo de alternativas. Buenos Aires: CLACSO.

Ferrer i Gironès, Francesc. 1990. *Insubmissió lingüística*. Barcelona: Edicions 62.

Grosfoguel, Ramón. 2013. “Racismo/sexismo epistémico, universidades occidentalizadas y los cuatro genocidios/epistemicidios del largo siglo XVI”. *Tabula Rasa* 19: 31-58.

Martín-Mor, Adrià. 2016. “La localització de l’apli de missatgeria Telegram al sard: L’experiència de Sardware i una aplicació docent”. *Revista Tradumàtica: Tecnologies de la traducció*, 14: 112–23.

Martín-Mor, Adrià. 2017. “Technologies for endangered languages: The Languages of Sardinia as a Case in Point”. *MTm* 9: 365–86.

Martín-Mor, Adrià, Sánchez-Gijón, Pilar, Piqué i Huerta, Ramon. 2015. “Openness in translators training: A case study”. In *Translation and Openness*, edited by Peter Sandrini, Marta García González, 145–52. Innsbruck: Innsbruck University Press.

Maxia, Mauro. 2017. *Lingua e società in Sardegna*. Ipazia Books.

Moreno Cabrera, Juan Carlos. 2014. *El nacionalismo lingüístico: Una ideología destructiva*. Barcelona: Península.

Mura, Riccardo, Viridis, Maurizio. 2015. *Caratteri e strutture fonetiche, fonologiche e prosodiche della lingua sarda: Il sintetizzatore vocale SINTESA*. Casteddu: Condaghes.

Phipps, Alison. 2019. “A manifesto for decolonising multilingualism”. *Channel View Publications and Multilingual Matters*. December 30, 2019. <https://bit.ly/39rRQJy>.

Ribeiro, Gustavo Lins, Escobar, Arturo. 2018. “Antropologie del mondo: Mutamenti disciplinari e sistemi di potere”. *Anuac* 7(1): 9-41.

Tyers, Francis M., Alòs i Font, Hèctor, Fronteddu, Gianfranco, Martín-Mor, Adrià. 2017. “Rule-based machine translation for the Italian–Sardinian language pair”. *The Prague Bulletin of Mathematical Linguistics* 108(1): 221-32.

United Nations Special Rapporteur on minority issues. 2017. “Language rights of linguistic minorities: A practical guide for implementation”. <https://bit.ly/2MFaHaw>.

Wa Thiong'o, Ngũgĩ. 1972. *Homecoming: Essays on African and Caribbean literature, culture and politics*. London: Heinemann.

Wa Thiong'o, Ngũgĩ. 2005. *Decolonising the mind: The politics of language in African literature*. Oxford: Currey.